

**BİR HUKUK ÖĞRETİMİ KONGRESİNİN
DAHA ARDINDAN...**

Çağatay Şahin*

* Araş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi ABD.

19-22 Kasım 2014 tarihleri arasında Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi'nde gerçekleşen II. Uluslararası Hukuk Öğretimi Kongresi birçok konuyu gündeme getiren oldukça verimli bir ortama sahne oldu. Dört gün süren kongre, aralarında Filistin, Kosova, İtalya, Meksika, ABD, Almanya gibi birçok ülkeden akademisyen, avukat, noter, yargıç ve savcının da katılımlarıyla bir yandan karşılaştırmalı olarak hukuk eğitimindeki durumu, öte yandan mezuniyet sonrası meslek seçimi ve meslekî sorunları gündeme getirdi. Bu anlamda düzenleme kurulunun dışında olsam bile başta öğrenci ve araştırma görevlisi arkadaşlarımız olmak üzere katkı veren tüm öğretim üyelerine ve kuruluşlara teşekkür etmek gerekiyor. Ayrıca şunu söylemeliyim ki bu değerlendirmeyi yazarken kongre boyunca orada olmama rağmen dinleyebildiğim, not alabildiğim sunumlar üzerine bir inceleme ve değerlendirme yapmayı hedefledim.

Kongrenin ilk günü, Hacettepe Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Murat Tuncer ve Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Çağlar Özel'in konuşmalarının ardından düzenleme kurulunun tanıtımı ile devam etti. Yrd. Doç. Dr. Bilge Bingöl Schrijer kongrenin atölye çalışmalarının takdimi üzerine konuşurken; ardından söz alan Doç. Dr. Öykü Didem Aydın ise geçen sene Akdeniz Üniversitesi tarafından düzenlenen kongrenin ardından nasıl bir süreçte kongreyi bugünlere getirdiklerini anlattı. Ardından ise geçen seneki kongrenin ev sahibi Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin Dekanı Prof. Dr. Muharrem Kılıç, hukuk öğretimi kongrelerinden genel anlamda neyi amaç edindiklerine dair bir konuşma gerçekleştirdi.

Açılış konuşması bölümünde ise Meksika Ulusal Özerk Üniversitesi'nden Imer Flores'in 'Hukuk Öğretiminde Uygularken Öğrenmek' başlıklı sunumunu dinledik. Burada Prof. Flores, hukuk kuramındaki farklı disiplinlerin birleştirilmesi ve tartışılmasıyla bir hukuk öğretimi kuramında daha iyi bir çalışmanın hedeflenebileceğini iletti. Yargıç Holmes'tan H.L.A. Hart'a kadar birçok düşünürü yer verdiği bu konuşmasının ardından dinleyicilerden gelen soruları cevaplayan Prof. Flores, bu teorik tartışmanın hukuk öğretimi açısından oldukça faydalı olabileceğini sözlerine ekledi.

Kongrenin düzenleyicilerinden Türkiye Adalet Akademisi'nin ziyaret edildiği öğle arasından sonra başlayan ilk oturum ise Hacettepe Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Yüksel Kavak'ın 'Bologna Programı'na üye hukuk fakültelerinde ders yükü üzerine yaptığı bir karşılaştırma ile devam etti. Prof. Kavak, 'Eğitim Bilimleri Açısından Yükseköğretim' başlıklı bu sunumunda programa üye en yüksek puanlı dört hukuk fakültesinden istatistikler sunduğu konuşmasında Galatasaray, Hacettepe, Dokuz Eylül ve Akdeniz Hukuk Fakültesi'ndeki seçmeli ve zorunlu dersler ve bunların öğrenciye ulaşılabilirliği üzerine bir sunum yaptı. Ardından konuşan Berlin School of Economics and Law'dan Hans Paul Prümm ise hukuk öğretiminin didaktik temelleri üzerine bir sunum gerçekleştirdi. Atlanta'dan gelen Prof. Katleen Burch ise sivil toplum işbirliği ile hukuk kliniklerinin nasıl daha verimli bir esasta oluşturulabileceğini ve bunun hukuk eğitimindeki verimli sonuçlarına değindi.

Kongreye Hamburg'tan katılan Noter Dr. Jens Jeep ise hukuk öğretimi konusunda dört aşamalı bir modeli sunumunda tartışmaya açtı. Yüzde %70 teori ve %30 pratikten oluşan bir hukuk fakültesi eğitiminde ilk olarak 'bachelor of law' eğitimi tamamlanırken ikinci adım eyaletin yapacağı sınav olan 'Staatsexamen' oluyor. 3. adım olarak ise bir hakim, savcı veya avukatın yanında mesleki staj gerekirken, son adım olarak ise master yani LL.M. derecesinin kazanılması gerekiyor. Söz konusu bu dört aşama 5-6 yıl arası sürüyor ve meslek seçimine ve uzmanlaşmaya ancak master derecesini aldıktan sonra karar verilebiliyor.

Oturumun son konuşmacısı olan Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden Prof. Dr. Gülriz Uygur ise son konuşmacı olmanın zorluklarından ve tercümanların ne kadar önemli bir iş yaptıklarından bahsederek sözlerine başladı. Gülriz Uygur, oldukça uzun süren 3,5 saatlik oturumda "Hukuk Öğretiminde Erdemler" başlıklı konuşmasıyla azalan dikkatleri tekrar üzerine toplamayı başardı. Hukuk eğitiminde öğrencilerin meslek hayatlarında karşılaşacakları somut olay ve karakterlerle yüz yüze getirilerek etkileyici bir yol izlenmesi gereğinin üzerinde duran Prof. Uygur, Ankara Üniversitesi'nde bu

anlamda yaptıkları klinik çalışmalarda da bu eğitimlerden oldukça iyi geri dönüşler aldıklarını vurguladı.

Oldukça verimli olan ikinci gün ise kongre Beytepe Yerleşkesi’deki K Salonu ve Mehmet Akif Ersoy Salonu’nda paralel oturumlar olarak devam etti. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Yusuf Karakoç’un moderatör olduğu “Hukuk ve Meslek Öğretimi, Uluslararasılaşma, Güncel Sorunlar” başlıklı oturumda ise ilk olarak Köln Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden gelen Barbara Dauner-Lieb ise hukuk öğretiminde uluslararasılaşmanın oldukça tartışmalı olduğuna dikkat çekti. Ardından söz alan Doç. Dr. Sedat Çal, ‘Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ndeki Hukuk Öğretiminde Genel Sorunlar’ başlıklı sunumunda bir nevi hem fakültenin hem de hukuk öğretiminin özeleştirisinde bulundu. Prof. Dr. Yusuf Karakoç ise bazı konuşmacılardaki 12 Eylül 1980 Darbesi’nin üniversitelere büyük bir zarar verdiği tespitinin yinelenmesine yönelik olarak ise akademinin ve hukuk fakültelerinin kendi yetersizliklerinin özeleştirisinden bu argümanla kaçma yoluna gittiklerini ifade etti. Bir önemli tartışma ise asistanların hukuk fakülteleri akademik kadrolarına ÖYP ve carî usulle alınma şekilleriydi. Baskın görüş ise hocanın üniversiteye alınacak asistanı tanıyarak bilim sınavından sonra almasından daha doğal bir şeyin olamayacağı yönünde ağırlık kazandı.

Kongrenin K Salonundaki ikinci oturumunda ise başlık Hukuk Öğretimi-Meslek Öğretimi üzerineydi. Moderatörün Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden Prof. Dr. Mehmet Yüksel olduğu bu oturumda Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Muharrem Kılıç, ‘Realist Hukuk Kuramı Açısından Hukuk Öğretimi Uygulamasının Sorunsallaştırılması’ başlıklı konuşmasında hukukî realizm temelli bir hukuk öğretiminden beklenen hukuk klinikleri, vaka incelemesi, kontenjan daraltılması gibi reform ve uygulamaların, yargısal sistem bu reformları talep etmediği müddetçe anlamlı olmayacağını ifade etti. Ardından söz alan Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Hasan Fehim Üçışık ise ‘Yükseköğretim Yönetimi ve Sistemi İçinde Hukuk Öğretimi’ başlıklı konuşmasında oldukça önemli noktalara temas etti. Devlet üniversitesi-vakıf üniversitesi karşılaştırmasında tüm devlet

üniversitelerinin de vakıf üniversitesine dönüştürülmesi gerektiğini sözlerine ekleyen Prof. Üçışık, bununla birlikte vakıf üniversitelerinin kuruluş amaçları ve vakıf üniversiteleri hukuk fakültelerinin mevzuattaki durumundan bahsetti. Bir diğer konuşmacı ise cumhuriyet savcılığı görevinin ardından akademiye geçen Prof. Dr. Çetin Arslan idi. Hukuk öğretiminde teori ve uygulama köprüsünün kurulmasının öneminden bahsettiği konuşmasında Prof. Arslan ise, uygulamanın daha lisans yıllarında öğrenciyle buluşturulması ve staj gerekliliğinin öneminden bahsetti. Prof. Dr. Mehmet Yüksel ise fakültesine mazeretsiz uzun süre gelmeyen bir doktor, mühendis veya avukat öğretim üyesinin yerine asistanlar tarafından birçok dersin götürüldüğü üniversitelerin bu anlamda uygulamayı oldukça farklı şekilde anlamlandırdıklarını vurgulayarak konuyu bir başka noktadan ele aldı. Son konuşmacı olarak ise Türkiye Adalet Akademisi Başkan Yardımcısı hakim Rıfat İnanç ise hakim adaylarına akademide nasıl bir eğitim verdiklerini, akademinin oldukça geniş olanaklara sahip olduğunu ve eksiklere rağmen kaynaklarında artışın olduğuna dikkat çekti.

Öğleden sonraki ‘Hukuk Öğretimine Giriş, Yardımcı Eğitim-Öğretim, Bilişim’ konulu ilk oturumda ise Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden Prof. Dr. Sahir Çortoğlu moderatör olarak görev yaparken; Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden Doç. Dr. Selda Güneş Peschke hukukta yabancı dilin önemine vurgu yaparak dünyanın küreselleşmesi karşısında hukuk fakültelerinin müfredatlarını yenileyerek en azından yabancı dil konusunda seçmlik derslere yer vermesi gerektiğini belirtti. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden Yrd. Doç. Dr. Emir Kaya ise hukuk öğretimi ve karakter üzerine bir sunum gerçekleştirerek hukuk öğretiminin düzene değişimden daha çok önem verdiğini dile getirdi. Yargıtay Cumhuriyet Savcısı Dr. İhsan Baştürk ise hukuk öğretiminde bilişimin önemi üzerine bir konuşma gerçekleştirdi.

Ardından diğer salonda başlayan ve kongrenin en renkli oturumlarından biri olan oturum ise ‘Hukuk Öğretiminde Toplumsal Cinsiyet’ idi. Moderatörün Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden Prof. Dr. Türkan Yalçın Sancar olduğu bu oturumda ise öncelikle İzmir Üniversitesi

Hukuk Fakültesi'nden Prof. Dr. Selma Çetiner hukuk fakültelerinin karakteri üzerine bir konuşma gerçekleştirirken Hacettepe Hukuk Fakültesi'nden Prof. Dr. Kadriye Bakırcı ise toplumsal cinsiyet ve hukuk eğitiminin fakültelerdeki önemine vurgu yaptı. Ardından konuşan Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Sever ise 'Hukuk Eğitiminde Toplumsal Cinsiyet ve Feminist Yaklaşım' başlıklı bildirisinde hukuk eğitiminde toplumsal cinsiyetin yalnızca özel derslerle değil, tüm derslerle içkinleştirilmesi gerektiğinin altını çizdi. Feminist teorinin ana meselelerinden olan bilinç yükseltmenin de hukuk eğitimi açısından alternatif eğitim modelleri ve interdisipliner yaklaşımlarla değerlendirilmesi gerektiğinden bahsettiği konuşmasında eşitlikçi bir hukuk eğitimi için feminist yöntem ve radikal pedagojinin kullanımının nasıl olabileceği üzerine düşüncelerini ifade etti.

Günün son oturumlarında ise ilk olarak 'Karşılaştırmalı Hukuk Eğitimi Sistemleri' başlığındaki oturumda Prof. Adome Blaise Kouassi Afrika'da hukuk eğitimi üzerine bir konuşma yaparken; TOBB ETÜ Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Çiğdem Kırca ise TOBB Eğitim Sistemi üzerine bir konuşma gerçekleştirdi. Farklı hukuk dalları üzerine hukuk öğretimi yöntemlerinin konuşulduğu İkinci Salon'da ise Turgut Özal Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden Prof. Dr. Ahmet Battal, maddi hukuk ve usul hukuku derslerinin teorideki bilgisini uygulamaya taşıyan operasyonel- işevuruk yöntemi tanıtırken; aynı üniversiteden katılan Arş. Gör. Nevfel Akkaşoğlu ise kamu hukuku-özel hukuk ayrımının gittikçe girift hale gelen yeni hukuki problemleri çözmede ne derece yeterli olduğunu tartışmaya açtı. Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden Yrd. Doç. Dr. Özge Okay Tekinsoy idare hukuku eğitiminin 19. yüzyıldan günümüze fakültelerde nasıl ele alındığını açıklarken; Arş. Gör. Semih Sırrı Özdemir ise konuşmasında ticaret hukuku öğretimine ilişkin staj ile üniversite destekli yöntemlere ve lisansüstü için ek uzmanlaşma olanaklarına dikkat çekti.

Oldukça verimli tartışmalara sahne olan ikinci günün ardından ise Cuma günü oturumda Filistin Devleti Eski Adalet Bakanı Dr. Ali Khashan'ın yönettiği oturumda ABD Federal Eyalet Mahkemesi'nde savcılık yapmış olan Ankara Büyükelçiliği Hukuk Müşaviri John C. Engstrom, ABD Hukuk Öğretiminin eğitim ve yapı metotlarını ders

plan ve programlarını yansıttığı slaytlarla öğrencilere tanıtırken; İtalyan avukat Dr. Isidoro Barbagallo'nun İtalya'daki hukuk öğretimi ve adli tıp ilişkisiyle ilgili sunumunun ardından konuşan Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden Doç. Dr. Erhan Büken ise hitabeti ve dikkat çekici konusuyla dinleyicilerden tam not aldı. 'Suçun Unsurları Tahlilinde Adli Tıp Bilgisi' başlıklı sunumunda hukukçuların uygulamadaki adli tıpla ilgili yetersizliklerinin gündemi uzun süre işgal eden davalarda dahi nasıl gözlemlenebildiğini ve bu yetersizliklerin büyük oranda öğretim üzerinde yapılacak değişikliklerle üstesinden gelinebilecek sorunlar olduğunu kaydetti.

Sadece Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerinden değil Ankara'daki birçok hukuk fakültesi öğrencileri arasından geniş bir katılımın olduğunu gözlemlediğimiz kongrede, kongre düzenleyicilerinden Türkiye Adalet Akademisi'ne bağlı hakim ve savcı adaylarının da birçok oturumda hazır bulunmaları ancak hiç konuşmamaları da oldukça dikkat çeken bir nokta idi. Bununla birlikte öğrenci gruplarının kongredeki aralarda çaldıkları şarkılarla kongre ortamına katkıda bulunmaları da katılımcıları oldukça keyiflendirdi. Bu anlamda öğrencilere gerek kongre sırasındaki birçok görevde bulunmaları gerekse yurtiçi ve yurtdışından gelen birçok katılımcıya gönüllü şekilde yaptıkları mihmandarlıkla okulun gerçek sahibinin bir kere daha kendileri olduklarını gösterdikleri için ayrıca bir kere daha teşekkür etmek gerekiyor.

Öğleden sonraki atölyeler ise kongreye katılan öğrencilerin oldukça yoğun ilgi gösterdiği bir bölüm oldu. Burada altı atölye çalışması eş zamanlı başlatılırken ilk atölyede Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden Yrd. Doç. Dr. Kıvılcım Turanlı Yücel klinik hukuk eğitiminin hukuk fakültelerinde nasıl yönlendirileceği üzerinde dururken, ikinci atölyede ise Atılım Üniversitesi'nden Öğr. Gör. Aslı Şimşek ve Arş. Gör. Damla Songur hukuk ve sanat çalışmalarında ayrımcılık yasağı üzerinde durarak 'Bülbülü Öldürmek' romanı üzerine eğildiler. Arş. Gör. Halil Kökçü, Yrd. Doç. Dr. Bilge Bingöl Schrijer ve ressam Zeliha Demirel ile Doç. Dr. Öykü Didem Aydın ise atölye çalışmalarında bulunan diğer isimle olarak kongreye oldukça renkli şekilde katkılarda bulundular.

Öğleden sonra başlayan ve Prof. Dr. Mehmet Yüksel'in moderatör olduğu forumda ise farklı meslek ve alanlardaki katılımcılar konuşmacı olarak yer aldılar. İlk olarak Hukuk Fakültesi öğrencileri Binnur Yılmaz ve Batuhan Akçay hukuk fakültesine girerken yaşadıkları heyecanı, beklentilerini ve zorlukları paylaşırlarken; fakülte asistanlarından Arş. Gör İlhan Ömer Koşar bir yandan araştırma görevlisi kimliğinden, asistanlığın keyifli ve zor yanlarından bahsederken diğer yandan ise öğrenciliğin de bitmeyen bir süreç olarak devam ettiğini sözlerine ekledi. Av. Sidar Tunca ise uygulamanın lisans yıllarında oldukça eksik kaldığını, stajyer olarak işe başlayan hukuk mezunlarının en temel becerilerinde dahi eksiklik gözlemlendiğini ifade ederken, Adalet Bakanlığı Eski Müsteşar Yardımcısı Hasan Dudaklı ise hakim ve savcı adaylarının eğitimiyle ilgili ders içeriklerinden bahsederken eğitimle ilgili özeleştirilerde bulundu.

Son olarak konuşan ve herkesin büyük bir heyecanla sesini duymayı beklediği Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Erdal Onar ise uluslararası hukukun kendi kararlarımızda uygulama alanı bulmakta oldukça zorlandığı üzerine bir konuşma gerçekleştirdi. Kendisine yönelik şöhretin hitabet konusundaki başarısına dayandığını ifade ederken, yanında yetişen ve şimdi öğretim üyesi olan akademisyenlerin akademik anlamda kendisinden çok daha önemli başarılarla imza attığını vurguladı. Bir dinleyiciden gelen Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin, asistanları 'sigortasız işçi' olarak çalıştıran bir fakülte olduğu eleştirisinin yöneltmesi üzerine ise Prof. Onar, Bilkent Üniversitesi'nin Amerikan sistemli bir fakülte olarak çalışmasından ötürü mevcut durumun oluştuğunu, ancak kendisinin de ilgili durumdan oluşacak mağduriyetlerin karşısında olduğunu ifade etti. Plaket töreninin ardından kongrenin kapanış konuşmalarında ise Prof. Dr. Çağlar Özel ve Doç. Dr. Öykü Didem Aydın kapanış bildirilerini ve on iki maddelik sonuç metnini dinleyicilere okuyarak kongreyi bir sonraki yıl düzenleyecek olan üniversiteye meşaleyi bir nevi teslim etmiş oldular.

Kongre ile ilgili elbette belli eleştirilerde bulunulabilir; ancak genel hatlarıyla değerlendirildiğinde kongrenin büyük ölçüde başarılı bulunduğunu söylemek doğru

olacaktır. Özellikle yeni kurulan ve yeni binasında öğretim hayatına başlayan Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin bu zorlu görevin altında başarıyla kalktığını söylemek şüphesiz ki mümkündür. Uygulamanın önemli bir parça olarak hukuk öğretiminde giderek daha fazla yer almak istediği yurtiçi ve yurtdışından gelen katılımcılar tarafından dile getirilmekle birlikte genelde meselenin olumlu yanlarının bu noktada öne çıkarıldığını söyleyebiliriz. Özellikle kariyer günleri adı altında hukuk fakültelerinin öğrencileri bir an önce adliyelere hazırlama alanları olarak giderek daha çok uygulamayı öne çıkaran staj merkezleri haline geldikleri ve bir yandan sermayenin hukukçu gereksinimini karşılama merkezleri oldukları, bir yandan ise adalet dağıtıcıları olarak kendilerini topluma lanse ederek hukuki romantik söylemlerden hiç vazgeçemediklerini de bu anlamda görmemiz gerekiyor. Bir diğer deyişle hukuk fakültelerindeki hukuk öğretiminin piyasalaşması, piyasaya ucuz iş gücü ve işçi avukat yetiştiren kurumlar olduğu gerçeğinin kongrede tartışılmayan yanlar olarak eksik kaldığını söyleyebiliriz.

Üniversitelerin neo-liberal çağda piyasalaştırma ve güvenlikleştirme alanları olmaya gösterdikleri yönelimden hukuk fakültelerinin de arı olmadıkları gerçeğinin tartışılmasını da bir eksiklik olarak burada belirtmek gerekiyor. Ülkemizde yaşanan ve her noktasıyla hukuku ilgilendiren toplumsal olaylarda da hukuk fakültelerinin akademik bir duruş sergilemekten giderek uzaklaşmaya başladıkları gerçeği de hukuk fakültelerinin karakterlerindeki bir diğer sorunu olarak karşımızda durmaktadır. Sonuç olarak bir hukuk öğretimi kongresi daha sona ererken kongrenin gerek öğrenciler, gerekse meslek sahipleri açısından yararlı olduğunu söylemek gerekiyor; ancak öte yandan forumdaki konuşmalarda bir öğrenciden gelen *"Hukuk öğretiminin en fazla konuşması gereken, ancak en az konuşan kesimiyiz."* sözünün de bu noktada bir dahaki kongrede daha çok dikkate alınması gerektiğini belirterek, bu verimli kongreye katkıda bulunan herkese bir kere daha teşekkür eder, kolaylıklar dilerim...